

A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

Isaszegi János

A Magyar Köztársaság háborús missziós tapasztalattal rendelkező tábornoka írásában biztonságpolitikai és hadműveleti elemzést nyújt a balkáni válságövezet konfliktusainak 2011. évi aktuális helyzetéről, betekintést adva egyúttal a 21. század legújabb biztonsági kihívásaiba, fenyegetéseibe és veszélyeibe.

– A Balkánon Koszovó és Szerbia ismét fegyveres összecsapásokkal és áldozatokkal járó, 2011. júliusi határ- és vámkonfliktusai, illetve a hárometnikumú Bosznia-Hercegovina „daytoni” sorskérdései; Karadzic, Gotovina, Mladic, Hadzic, Hága;

– a Közel-Keleten és Afrika-szerte a több évtizedes hatalmi dinasztiák megdőlésének „forradalmi” folyamata és következményei; az ENSZ által 2011 júliusában deklarált éhínség Szomáliában és térségében, 60 éve nem látott aszály, vízhiány... katasztrófák;

– Afganisztánban a 2001. szeptember 11-i terrortámadások után indított megtorló, majd „válságkezelő, államépítő” háború tömeges katonai és civil áldozata; OBL likvidálása; az al-Kaida és a tálibok véres reakciói: növekvő ISAF-áldozatszámok, Karzai elnök testvérének és a főtanácsadójának meggyilkolása;

DR. ISASZEGI JÁNOS ny. vezérőrnagy, okleveles szakközgazdász és szakmérnök, MKKE közgazdaságtudományi doktor, a ZMNE címzetes egyetemi tanára, kül-, biztonságpolitikai és hadműveleti szakértő
(janos.isaszegi@hm.gov.hu).

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

– a globalizációs kihívások és az élettérháborúk a vízért, földért, élelemért; az emberi (vétlen és szándékos) és a természeti eredetű (éghajlatváltozás) válságok elővilágunkat és a környezetünket egyaránt veszélyeztető, pusztító hatásainak láttelelei;

– a kilátástalan elszegényesedésből következő tömeges migráció, a fegyver-, szerv-, drogkereskedelem és a terrorizmus veszélyes összefonódásának jelei és eseményei,

mind-mind arra kell, hogy ösztönözzék a nemzetközi szervezeteket és az egyes államokat, hogy mégoly optimistaként is, nézzenek mihamarább szembe a fentebb jelzett, nem is teljes körűen felsorolt folyamatokkal, s a maguk, a családjuk és az otthonuk-hazájuk sorsáért felelősséggel tartozva tegyenek is az élhetőbb jövő érdekében!

A MODERNKORI VÁLSÁGKEZELÉS 100 ÉVES TÖRTÉNELMÉRŐL;
A „MAGYAR TALÁLTMÁNY”

A válságkezelés, a békefenntartás modern értelmezésben „magyar találmány”. Tény: a magyarok rendkívül aktív, kezdeményező szerepet játszottak a modernkori történelemben mind a négy, még az 1. világháború előtti időszakban végrehajtott nemzetközi válságreagáló művelet megszervezésében és végrehajtásában, Krétán, Kínában és a Balkánon egyaránt. Egy magyar diplomata, Pintér Gyula, az Osztrák–Magyar Monarchia konzulja az 1897-es véres krétai zavargások idején a sziget Canea nevű városában a külképviselet biztosítására vezényelt osztrák–magyar matrózok egy részét a város török és görög negyedének a határára irányította, a békétlenkedő felek között kordon létrehozása és fenntartása érdekében. Így tartva távol egymástól a szembenálló feleket, s akadályozva meg a vérontás kitörését és eszkalálódását.

A magyar békefenntartói szerepvállalás a 19. század végéig nyúlik vissza. Magyar katonák az Osztrák–Magyar Monarchia közös hadseregének részeként a világ számos pontján igyekeztek megakadályozni a konfliktusok eszkalációját:

– békefenntartói, illetve béketeremtői feladatokat láttak el Kréta szigetén (1897–1898);

– részt vettek Kínában a bokszerlázadás utáni helyzet normalizálásában (1900–1914);

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

– óvták a békét a Balkánon (Macedóniában, Montenegróban és Koszovóban, 1903–1909) és

– az albánok lakta Szkutariban is (1912–1914).

A fenti műveletek közül egy kivételével (Kína) csupán az európai nagyhatalmak vettek részt. Ennek oka egyrészt az, hogy a konfliktusok ezen a kontinensen zajlottak le, másrészt pedig az európai nagyhatalmak a Török Birodalom tévesztésében keletkező „balkáni vákuumban” saját érdekövezetüket kívánták kialakítani a többiek rovására. A kínai művelet is összefügg az európai hatalmi egyensúly megingásával, a nagyhatalmak itt próbálták erejüket bizonyítani, befolyásukat növelni.

BALKÁN BÉKEFENNTARTÁS (1903–1909)

1902 őszén nemzeti-etnikai és vallási viszály robbant ki Macedóniában, amely utóbb átterjedt Montenegróra és Koszovóra is. 1903. február 21-én az Osztrák–Magyar Monarchia, Oroszország, Anglia és Franciaország Konstantinápolyba akkreditált nagykövetei összehangolt rendezési tervet adtak át Ferid pasa török nagyvezírnek a Szaloniki, Monastir és Koszovó tartományokban (vilajetekben) fellángolt nemzeti-etnikai és vallási viszályok felszámolására.

A konfliktus megoldására Huszein Hilmi pasa, ruméliai helytartó vezetése alatt kijelölt török erők azonban számos esetben atrocitásokat követtek el a nem török etnikumhoz tartozó, illetve keresztény lakosok ellen, ezért törökellenes felkelés bontakozott ki a térségben. A felkelés leverésére Omer Ruschdi pasa 68 zászlóaljból álló III. hadtestét rendelte ki a Porta – akikkel szemben 1903 júliusára széles körű, a térségben élő összes nemzeti-etnikai csoportot (a görög, bolgár, szerb, montenegrói, albán, crnagorác és macedón lakosságot egyaránt) érintő, nemzeti-etnikai és vallási alapú polgárháború bontakozott ki a térségben. A kiszélesedő és elmélyülő konfliktusra válaszként a török kormány elrendelte 1903. szeptember 23-án a mozgósítást. Válaszul a bolgár oldalon mozgósították a hadsereget és lezárták a határokat.

A fegyveres konfliktus regionális, majd globális eszkalációjával fenyegető helyzetben a régióban hatalmi törekvésekkel és befolyásuk kiterjesztésének a szándékával korábban egymással szemben álló két nagyhatalom, az Osztrák–Magyar Monarchia és a cári Oroszország uralkodói úgy döntöttek: időlegesen felfüggesztik a térségben a nagyhatalmi ve-

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

télkedést, s megegyeznek a balkáni konfliktus mielőbbi lokalizálása érdekében. A két uralkodó (II. Miklós orosz cár és I. Ferenc József osztrák császár és magyar király) 1903. október 3-án, Mürzstegben tető alá hozott megállapodása nyomán egy diplomáciai jegyzék született, amely

... a műveleti területen maradt irreguláris erők közötti bandaharcok folytatódtak.

1903. október 22-én adtak át a két nagyhatalom képviselői a török nagyvezírnek. A jegyzékben Oroszország és az Osztrák–Magyar Monarchia hivatalosan is felszólította a török kormányt, hogy rendelje vissza csapatait – ugyanakkor vállalták, hogy lefegyverzik a felkelőket, átszervezik a helyi polgári ad-

minisztrációt és a helyi török csendőrséget. A török Porta 1903. november 6-án elfogadta a dokumentumban foglaltakat, s decembertől elkezdődtek az előkészületek a polgári adminisztráció átadására.

1904 elején más európai nagyhatalmak is jelezték csatlakozási szándékukat a válságreakáló akcióhoz: előbb Olaszország, majd Németország, Nagy-Britannia és Franciaország is csatlakozott. Ilyen módon mind a 6 európai vezető hatalom szerepet vállalt a Balkánon kialakult tűzfészek lokalizálásában, eloltásában. 1904. február 8-án az Osztrák–Magyar Monarchia, Oroszország, Olaszország, Németország, Franciaország és Nagy-Britannia képviselői aláírták a közös békefenntartásról szóló megállapodást, amely utóbb az alapját képezte a felkelők lefegyverzését, a helyi polgári adminisztráció átalakítását és a helyi török csendőrség átszervezését célzó erőfeszítéseknek.

Az egymással mellérendeltségi viszonyban lévő nemzeti katonai missziók vezetői névlegesen a török Degiorgis pasa főparancsnoksága alá tartoztak. A három forrongó tartományt (Szaloniki, Monastir és Koszovó vilajeteket) csendőrközretekre osztották a 6 hatalom 1903. március 2-ától formailag török szolgálatba lépő képviselői – összesen 25 tiszttel. Az Osztrák–Magyar Monarchia képviseletében szolgáló 6 tisztből álló „nemzeti” misszióknak Koszovó jutott, ahol „huszonhárom szárny nyolcvankét őrségében kétszázhetvenhét török csendőr tevékenységét irányították”. Habár a török reguláris erők visszavonását követően csökkent a szemben álló felek között a fegyveres küzdelem hevessége, a műveleti területen maradt irreguláris erők közötti bandaharcok folytatódtak. A nagyhatalmak segítségével megreformált

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

török csendőrség akciói elsősorban ezek megelőzésére, elfojtására, illetve kivizsgálására irányultak. Ehhez a külföldi tanácsadók erősítést is kaptak: 1904. szeptember 26-án további 23 fővel megnövelték a nemzetközi tiszti kontingens létszámát (az újonnan érkezettek között 6 osztrák–magyar tiszt volt, akiket szintén Koszovóba vezényeltek). 1905. február 9-én, amikor sor került az osztrák–magyar kontingens részleges váltására, már 30 török tiszt és 650 török csendőr állt az osztrák–magyar tiszti kontingens vezetése alatt.

1905 őszén a török kormány kísérletet tett az egyezmény felbontására és a misszió felszámolására, de a nagyhatalmak november 26-án tartott flottademonstrációja visszakozásra kényszerítette. Az elkövetkező időben a részt vevő államok tisztjeinek és az alárendelt török csendőröknek folyamatosan nőtt a száma. Amikor 1906 őszén sor került az osztrák–magyar kontingens második váltására, a kontingens parancsnoki posztját átvevő Ludwig Goiginger ezredes alárendeltségébe már 25 török tiszt, 91 lovas csendőr és 902 fő gyalogos török csendőr tartozott.

1907-től fokozódott mindhárom vilajetben a szerb szabadcsapatok tevékenysége. Minthogy a szabadcsapatok különösen Koszovóban aktivizáltak magukat, ezért az Osztrák–Magyar Monarchia belgrádi követe tiltakozó jegyzéket nyújtott át a szerb miniszterelnöknek. Ennek a diplomáciai lépésnek a nyomán csökkent ugyan a szerb szabadcsapatok aktivitása, azonban a konfliktusban érintett másik oldal szabadcsapatokba szerveződött erői változatlanul aktívak maradtak, ami az atrocitások elől menekülő áradatát indította el.

1908 folyamán a polgárháború új fordulatot vett, minthogy mindhárom tartományban megjelentek az ún. „ifjútörök” mozgalom képviselői, aminek eredményeként a törökök már nem csupán az uralmuk alatt lévő területen lévő nemzeti-etnikai és vallási csoportokhoz tartozó felkelőkkel álltak szemben, de Semszi pasa meggyilkolása után (akit egy „ifjútörök” lőtt le) a különböző politikai táborokhoz tartozó törökök között is fegyveres küzdelembe torkolló konfliktusok alakultak ki. A török–török ellenségeskedés végül csak a II. Abdülhamid szultán által 1908. július 24-én aláírt új alkotmány bevezetése után csitult el.

1908. július 25-én több ezer albán fegyveres fogta körül a török főparancsnokság és az osztrák–magyar parancsnokság székhelyéül szol-

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

gáló Üsküb nevű települést. Az albánok két nappal később távoztak, miután a török főparancsnok, Sefket pasa demonstratív módon tüzérséget állíttatott fel velük szemben. 1908 augusztusától aztán újra felerősödött a szabadcsapatok tevékenysége, s a parancsnokságok székhelyéül szolgáló Üskübbe előbb a szerbek, majd a bolgárok, végül az albánok nyomultak be. Az osztrák–magyar parancsnokság, élén August Urbaski von Ostrymiec vezérkari alezredessel, 1908. augusztus 26-án, a lakosság szimpátiatüntetésétől kísérvé, elhagyta a várost, amelyet aztán katonáink távozása után nem sokkal teljesen le is romboltak a felkelők.

1908. október 5-én I. Ferdinánd, immár cár, bejelentette Bulgária függetlenségét, ezzel ismét fellángolt a „mindenki mindenki ellen”-i polgárháború. Minthogy félő volt, hogy a kiújult harcok átterjednek az Osztrák–Magyar Monarchia által megszállt, de névlegesen a török Porta fennhatósága alatt álló Bosznia-Hercegovinára, ezért I. Ferenc József osztrák császár és magyar király 1908. október 6-án kiáltványt adott ki, amelyben bejelentette a kettős tartomány annektálását. A bécsi udvar a konstantinápolyi követségen keresztül már a bejelentést megelőzően visszarendelte a Koszovó vilajetben szolgáló osztrák–magyar kontingenst, amelynek a tisztjei a császári és királyi proklamáció napján fejezték be a kiürítést – habár a katonai misszió és a polgári közigazgatás ténylegesen 1909 márciusában ért véget, az Osztrák–Magyar Monarchia hazatért tisztjei formailag csak 1909. március 31-én léptek ki a török hadseregből.

Erre a műveletre az érintett fél beleegyezésével került sor. A nemzetközi erők hozzájárultak a polgári közigazgatás és a csendőrség szervezeti-strukturális átalakításához, modernizációjához. Az osztrák–magyar vezetés alatt álló török csendőrség a közös tevékenység időszakában összességében 25, helyi viszonylatban relatíve nagyobb összecsapást és számtalan kisebb konfliktust lokalizált, illetve vizsgált ki. A pacifikálást szolgáló hosszú távú rendezési terv eredményes megvalósítását segítette a török erők visszavonulásának az ellenőrzése és a felkelők lefegyverzése. A nemzeti-etnikai és vallási konfliktusok nyomán lakhelyüket elhagyni kényszerült polgári lakosság szenvedésének enyhítésére az osztrák–magyar irányítás alatt álló, erre kijelölt csendőri erők eredményesen hoztak létre és működtettek menekülttáborokat és egészségügyi állomásokat.

RENDFENNTARTÓ FELADATOK ELLÁTÁSA A NEMZETKÖZI
MEGSZÁLLÁS ALÁ VONT, DÖNTŐEN ALBÁNOK ÁLTAL LAKOTT
SZKUTARI VÁROSBAN (SKHODRÁBAN) AZ ÚN. „ELSŐ BALKÁNI
HÁBORÚ” 1912. ŐSZI ÖSSZECSAPÁSAIT KÖVETŐEN (1912–1913)

1912. március 13-án Bulgária, Görögország, Montenegró és Szerbia megkötötte az ún. Balkán Szövetséget. 1902 októberében a Balkán Szövetség négy tagországának egyesített hadereje törökellenes nemzeti felszabadító harcot hirdetett, és megtámadták az olasz–török háborúban meggyengült Török Birodalmat.

A Balkán Szövetség tagországainak egyesített hadereje részeként mintegy 500 ezer katona, 1100 löveg, 26 hadihajó vonult fel a törökökkel szemben, akiknek haderejében kb. 300 ezer katona, 1100 löveg és 17 hadihajó szolgált. A számbeli fölényben lévő támadók gyors és átütő sikereket értek el a legyengült török haderővel szemben.

1912 novemberének elején egy kb. 45 ezer fős egyesített montenegrói–szerb haderő fogta körül a főként albánok által lakott Szkutari városát, benne egy kb. 26 ezer fős török helyőrséggel. A török Porta 1912. december 3-án fegyverszünetet kötött. 1912. december 16-án Londonban nagykövetségi konferenciát tartottak a hat európai nagyhatalom (Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország, Németország, Olaszország és az Osztrák–Magyar Monarchia) képviselői a kialakult, eszkalációval fenyegető nemzetközi válsághelyzet megvitatása és a megnyugtató megoldások megtalálása érdekében. Ezen a konferencián született döntés a 6 európai nagyhatalom képviselői részéről az önálló Albánia létrehozásáról, majd pedig később, 1913. március 22-én, szintén Londonban arról is, Szkutarit is hozzácsatolják az újonnan létrejött Albániához. A Szkutarit körbezáró montenegrói–szerb erők azonban hallani sem akartak a második londoni konferencián elfogadott határozatban foglaltakról, hanem folytatták a város ostromát. Ezért az Osztrák–Magyar Monarchia képviselőinek kezdeményezésére a londoni nagykövetségi konferencia egy Montenegró és Észak-Albánia elleni *tengeri blokád és nemzetközi flottademonstráció* végrehajtása mellett döntött. Az 1913. április 10. és május 14. között indított nemzetközi akcióban meghatározó szerepe volt az osztrák–magyar erőknek.

Az összehangolt nemzetközi akció nyomán a szerb kormány a nemzetközi nyomásnak engedve április 12-től kivonta csapatait az ost-

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

romgyűrűből. A montenegrói haderő azonban egyedül is vállalta a küzdelmet, s április 23-án térdre kényszerítette a védőket, akik végül átadták a várost a Janko Vukoti vajda parancsnoksága alatt álló montenegrói haderőnek, amely bevonult a városba. A város bevételének hírére április 26-án a német, olasz, francia, monarchiabeli és brit erők parancsnokaiból alakított Tengernagyok Tanácsa elhatározta Szkutari nemzetközi megszállását, amit a nagyhatalmak nagyköveteinek londoni konferenciája is jóváhagyott. A feladat végrehajtására egy összesen 1000 fős tengerészgyalogos köteléket állítottak össze. Az esemény hírére Oroszország és Görögország is csatlakozott a nemzetközi flottához egy-egy fegyvertelen hajóval; s az Osztrák–Magyar Monarchia megerősítette kontingensét, valamint mozgósította bosznia-hercegovinai csapatait. A montenegrói király bejelentette, átadja a várost a nemzetközi erőknek és annak a 10 km-es körzetéből is visszavonul.

A Monarchia a *Radetzky és a Zrínyi csatahajók legénységéből* 300 főt vezényelt a város elfoglalására és a rendfenntartásra, s ezzel a legnagyobb létszámot biztosította a művelethez. Júliusban a tengerészeket a közös hadsereg 87. gyalogezredének IV. zászlóalja váltotta fel. Továbbra is feladat maradt a város ellenőrzése, de szeptembertől a nemzetközi erők részt vettek az albán csendőrség megszervezésében és felállításában. Októberben a nagyhatalmak Tengernagyi Tanácsa átalakult Ellenőrző Bizottsággá, a parancsnokát kinevezték a város kormányzójává és a békeerők parancsnokává. A Monarchia műszaki csapatai még útépitést is végeztek, mielőtt 1914. augusztus 1-jén elhagyták a várost.

A város bevételének hírére Oroszország és Görögország is csatlakozott a nemzetközi flottához, s a Monarchia megerősítette kontingensét, valamint mozgósította Bosznia-Hercegovinában lévő csapatait. Az orosz csatlakozás és az osztrák–magyar mozgósítás hírére I. Miklós montenegrói király visszakozott, és május 4-én bejelentette, hogy átengedi a várost a nemzetközi erőknek. Szkutarit és 10 kilométeres körzetét május 14-én adták át. A megszálló különítményben a Monarchia a legnagyobb létszámú kontingenssel képviseltette magát. Nyáron a tengerészgyalogságot szárazföldi csapatok váltották fel. Az 1600 fős nemzetközi erőből az – ismét a legnagyobb létszámú – osztrák–magyar kontingens feladata lett a rendfenntartás Szkutariban. Október 15-én a Tengernagyi Tanács helyét Nemzetközi Ellenőrző Bizottság vette át, levonták az 5 hatalom zászlaját és fel-

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

vonták az albán lobogót. 1914. január 7-én osztrák–magyar és olasz árkászok megkezdték a Szkutari–San Giovanni di Medua (Shngjini) út építését. A misszió az első világháború kitöréséig működött.

A nemzetközi erők által elvégzett feladatok rendkívül sokrétűek voltak. A katonai biztonság megteremtése mellett fontos feladat volt a belbiztonság, a közrendvédelem feladatainak ellátása, a helyi csendőrség kiképzése, esetenként vezetése. Az OMM katonái mellett más nemzetek csendőreivel együtt a Magyar Királyi Csendőrség állománya is jelentős szerepet töltött be a konfliktusok rendezésében, az élet normalizálásában. A Balkánon végrehajtott e két műveletben négy alkalommal az OMM-ből összesen hat katona vesztette életét, köztük Schindler Károly huszár százados.

... a Magyar Királyi Csendőrség állománya is jelentős szerepet töltött be a konfliktusok rendezésében ...

A BALKÁNI VÁLSÁGOK SORA,
TITO JUGOSZLÁV ELNÖK HALÁLA UTÁN

Bosznia-Hercegovina

Az 1990-es években a többnemzetiségű Jugoszláviát alkotó tagköztársaságok függetlenné válási törekvései, a szövetségből való kiválás fegyveres konfliktusokhoz vezetett. Jugoszlávia felbomlását, a több évig tartó harcokat a daytoni békemegállapodás zárta le 1995 végén, ezáltal felgyorsultak a délszláv válság békés rendezésére irányuló események. Az ENSZ BT jóváhagyta a boszniai béketeremtő/békefenntartó akciót, továbbá gondoskodott a nemzetközi erő létrehozásáról, melynek célja a béke megőrzése és a megállapodásban rögzített feladatok megvalósítása volt.

A bosznia-hercegovinai béketeremtő és békefenntartó akciót eredetileg az ENSZ BT 1031. számú határozatában hagyta jóvá, majd a BT 1033. számú határozata alapján a NATO vezetésével többnemzetiségű békemegvalósító erőket (*Implementation Force, IFOR*) hoztak létre, amelyek 1995. december 16-án kezdték meg tevékenységüket a daytoni megállapodás katonai intézkedéseinek foganatosítása, s ezáltal a délszláv (boszniai) válság békés rendezésének biztosítása érdekében. Az IFOR létszáma utóbb 60 ezer főre duzzadt, s a balkáni konfliktus békés rendezése érdekében a misszió-

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

ban végül a NATO-tagországok többsége mellett összesen 18 nem NATO-tagország (többségükben NATO PfP-országok) is részt vett.

A biztonsági helyzet normalizálódásával az ENSZ BT 1996. december 12-én elfogadta a 1088. számú határozatot, amely az IFOR jogutódjaként Stabilizációs Erőket (*Stabilization Forces, SFOR*) hozott létre a béke megszilárdítása, a konfliktus utáni békeépítést célzó polgári közigazgatás mielőbbi visszaállítása érdekében. Az SFOR létszámát eredetileg 31 ezer főben határozták meg. Az SFOR-csapatok állományát a NATO-tagországokon túl 20 nem NATO tagállam katonái alkották, s a misszió létszáma 2002 végén kb. 12 000 fő, majd 2004-ben már csak 7000 volt.

Az SFOR-műveletet alapvetően sikeresnek minősítették a 2004. isztambuli NATO-csúcsértekezleten, ahol egyúttal hivatalosan bejelentették a misszió befejezését is 2004. december elejétől. Utódszervezete az EU által irányított EUFOR lett, amely 2004. december 2-től indította az *EUFOR Althea*-műveletet.

*Koszovó. A koszovói válság előzményei a Balkánon,
J. B. Tito' halálát követően*

A nyolcvanas évek végén a Kelet-Európán végigsöprő politikai változások szele elérte Jugoszlávia területét is, ahol a Tito halálát követő időszakban meggyengült, elsősorban szerb érdekeket érvényesítő központi hatalommal szemben felerősödtek a kisebbségben lévő horvát, szlovén, bosnyák nemzeti, etnikai érdekek. Ennek megnyilvánulásaként először Koszovóban vonultak 1981-ben utcára az ott élő albánok, hogy önállóságuknak érvényt szerezzenek, követelve, hogy autonóm területből nyilvánítsák őket önálló tagköztársasággá. Ám a bevonuló jugoszláv néphadsereg katonái elfojtották az albán függetlenségért folyó törekvéseket. A központi hatalomtól való elszakadásra vonatkozó igények azonban tovább erősödtek, aminek következtében először Szlovénia, majd ezzel egy időben Horvátország is kinyilvánította a Jugoszláviától való elszakadási szándékát, 1991. június 25-én létrehozva az önálló Szlovéniát, illetve Horvátországot.

A belgrádi vezetés, élén Milosevics pártelnökkel, fegyverrel válaszolt ezekre a törekvésekre, s a Jugoszláv Néphadsereg egységei összecsaptak az újonnan létrehozott szlovén állam erőivel. A tíz napig tartó konfliktusnak az Európai Közösség közvetítésével létrehozott brion konferencia vetett véget, amelyen a szlovének és a horvátok megállapodtak abban, hogy há-

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

rom hónapra visszavonják a függetlenségi moratóriumot, hogy ez idő alatt tárgyalásos úton rendezzék el az országuk jövőjével kapcsolatos kérdéseket. Mivel ez a törekvés az elkövetkező időszakban sem járt sikerrel, ezért Szlovénia október 7-én ismét életbe léptette a függetlenségi nyilatkozatot, majd hozzálátott újdonsült állama nemzetközi elismertetéséhez.

Horvátországnak azonban szembe kellett néznie azzal a ténnyel, hogy a béke csak akkor lesz fenntartható, ha lemondanak függetlenségi szándékukról. Ez pedig addigra már elfogadhatatlan volt a horvátok számára. A 2. világháborút alig fél évszázaddal követően ismét lángba borult a Balkán, s kontinensünk legvéresebb polgárháborúja kezdődött meg, amelyet egy évvel később egy még kegyetlenebb követett Bosznia-Hercegovinában.

Humanitárius intervenció Koszovóban 1999-ben

A délszláv válság a NATO-erők (IFOR, SFOR) boszniai erőteljes jelenlétével sem ért véget 1995. december 20-a után sem.

1999 elején az ismételt koszovói függetlenségi törekvések fegyveres harccá fajultak. Koszovóba bevonultak a Jugoszláv Néphadsereg egységei, illetve a helyi rendőrség alakulatai, ami arra kényszerítette a helyi albán lakosságot, hogy elmeneküljön otthonából.

A humanitárius intervenció felmerülésének közvetlen indokltsága

A szerb központi hatalommal az önkéntesekből álló UCK, azaz a Koszovói Felszabadítási Hadsereg fegyveresei vették fel a harcot, hasonló polgárháborús helyzetet előidézve, mint amilyen korábban Horvátországban, illetve Boszniában volt. 1999. januártól kezdődően mintegy 800–900 ezer albán nemzetiségű keresett menedéket a szomszédos Macedóniában és Albániában, miközben az elhagyott falvakba, településekre szerb nemzetiségűeket telepített a belgrádi vezetés. Az etnikai tisztogatás tovább folytatódott, s az ENSZ és más nemzetközi szervezetek tiltakozásai nem találtak meghallgatásra.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának elhúzódozó, megkésett felhatalmazásával a NATO 1999. március 24-én légitámadásokat kezdett a koszovói szerb katonai célpontok, illetve számos más, Jugoszlávia területén lévő stratégiai fontosságú célok ellen, hogy ezzel kényszerítse Szlobodán Milosevicset a koszovói fegyveres harcok beszüntetésére. A légitámadások során szinte minden olyan objektumot megsemmisítettek

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

a NATO repülőgépei, amelyek hadászati szempontból jelentőséggel bírtak.

Ezzel egy időben pedig arra is felkészült az észak-atlanti szervezet, hogy szükség esetén szárazföldi egységekkel is bevonuljon Koszovóba.

**... Koszovóból megkezd-
ték a jugoszláv fegyveres
erők a kivonulást ...**

A humanitárius intervenció eredményesége:

A minimális veszteséggel járó, végrehajtott légicsapásoknak is köszönhetően sikerült azt elérnie a NATO-nak, hogy Koszovóból megkezdtek a jugoszláv fegyveres erők a kivonulást, lehetőséget biztosítva az albán menekülteknek a hazatérésre. Szlobodán Milosevics jugoszláv elnök június 3-án aláírta azt a békemegállapodást, amelynek értelmében a szerbek kivonultak Koszovóból, s helyükre a NATO által vezetett KFOR egységei vonultak be, hogy a békeszerződés értelmében biztosítsák a hazatérést a menekülteknek, például a NATO albániai erők (AFOR) által Albániában humanitárius segítségnyújtásban részesített menekülttáborokból. Ilyen tábor volt a Durrestől alig 60 km-re lévő Hamalaj településen létrehozott és spanyol–magyar katona-egészségügyiek által működtetett tábor is, amely több mint 4 hónapon át biztosította a menekültek életben maradását.

Macedónia. Fegyverbegyűjtés Macedóniában

A macedón–albán fegyverszünet megkötése után a NATO 3500 fős nemzetközi köteléket hozott létre az albán felkelők fegyvereinek begyűjtésére. A „Hatékony begyűjtés” elnevezésű NATO-hadműveletben Magyarország is részt vett: 2001. szeptember elején 34 fős polgári csoport utazott ki. Feladatuk a szövetséges erőknek önkéntesen beszolgáltattott fegyveres megsemmisítése volt.

Az EU szerepvállalása Macedóniában

2003. március 31-ével vette kezdetét az EU katonai jelenléte Macedóniában. A művelet NATO–EU együttműködésen alapult, 13 EU-tag és 14 nem EU-tag nemzet közreműködésével. Feladata egy olyan demokratikus, önállóan működő ország kialakítása volt, ahol a nemzetközi jelen-

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

lét nem szükséges a biztonság fenntartásához. A misszió 2003. december 15-én befejezte tevékenységét a térségben, 2004. január 31-ével felszámolták. A Magyar Honvédség a műveletben 40 fős felderítőszakasszal vett részt, valamint 2 főt delegált az EU-parancsnokság törzsébe.

Milyen fordulatot hozhat a Balkán népeinek életében és egymás iránti viselkedésében Karadzic, Gotovina, Mladic, majd most 2011 júliusában Hadzic elfogása és Hágába juttatása? Kétségtelenül segíthet a gyűlölködések enyhítésében, a lelki sebek lassú gyógyulásában, még ha ettől önmagában az etnikai elhatárolódások nem is szűnnek meg. Azokat a reakciókat is meg lehet érteni, akik további, valamennyi érintett fél háborús bűnök elkövetésével vádolt vagy éppen meg sem vádolt, de felelős személyeinek bíróság elé állítását követelik.

A volt Jugoszlávia tagországaiból mára már Szlovénia EU-tagország, Horvátország éppen a magyar EU-elnökség 2011. június utolsó napjaiban zárta le hivatalosan a tárgyalásokat a tagsági meghíváshoz, Szerbia tagjelölt státusért törekszik együttműködni a nemzetközi szervezetekkel, Koszovó a teljes elismerésért dolgozik, s Montenegró és Macedónia is aktív nemzetközi partnerséget végez. Bosznia-Hercegovina 3 etnikumú lakossága, 3 tagú elnöksége viszont még saját magával sem rendezte le végleg az elszámolásokat, s tetten érhetőek a különböző „elszakadási” törekvések is. Kérdés, hogy a nemzetközi jelenlét csökkenésével és esetleges megszűnésével (NATO-, EU-, EBESZ-erők és képviselők kivonulásával) hogyan birkózik meg az elkerülhetetlen gazdasági és társadalmi konfliktusaival a magára maradó ország?

ÚJABB KOSZOVÓ-KONFLIKTUS, HARCÍ CSELEKMÉNYEKEL,
ÁLDOZATOKKAL, 2011. JÚLIUS

A koszovói rendőrség különleges egysége 2011. július 26-án megpróbált elfoglalni két átkelőhelyet az albánok lakta fiatal állam északi részén, a Szerbiával közös határon. Az egyik átkelőt, Brnjak határállomást a koszovói rendőrök ellenőrzésük alá vonták, de a Jarinje határátkelőhöz nem jutottak el, mert feldühödött helyi szerbek állták útjukat. A híradások szerint NATO KFOR-katonákat vezényeltek a helyszínre, s odautazott a szerb kormány két Koszovó-ügyi illetékese is. Többek között a helyszínen járt Borislav Stefanovic is, az Európai Unió égisze alatt 2011 márciusában megkezdett szerb–koszovói tárgyalásokon részt vevő szerb küldöttség vezetője.

Isaszegi János – A balkáni válságövezet konfliktusai és háborúi – 2011

A nemzetközi beszámolók szerint a helyzet a koszovói–szerb északi határövezetben pattanásig feszült. A két határállomást Koszovó Szerbiából való kiválásakor 2008-ban a tiltakozó szerbek felgyújtották. Gyakorlatilag azóta nem volt tényleges ellenőrzés a határon, a két átkelőn! A koszovói kormány most azzal indokolta a rendőreinek a határra vezénylését, hogy érvényt akarnak szerezni annak az intézkedésnek, amellyel Pristina megtiltotta a szerb áruk importját Koszovóba.

Külön említést érdemel az a nemzetközi hír is, amely szerint a 40 fős különleges koszovói rendőri egység határra vezénylése előtt alig néhány órával Hashim Thaci koszovói miniszterelnök menesztette a koszovói rendőrség főparancsnokát, Reshat Maliqit, aki állítólag nem értett egyet rendőrei adott határra vezénylésével.

Ez volt a koszovói kormány első próbálkozása a függetlenségének kiáltása óta, hogy kiterjessze hatalmát Koszovó egész területére. Koszovó északi csücskében három olyan járás is található, ahol nagyszámú, több mint 60 ezer szerb él egy tömbben. Ami még különösebb a helyzetben, hogy ezen a területen továbbra is a szerb jogszabályok vannak érvényben, cirill betűsek a feliratok, az emberek dínárral fizetnek és az autóikon szerbiai a rendszám tábla.

Az Észak-Koszovóban kialakult bizonytalan és zavaros helyzet 2011. július 26-án estére tovább romlott, azt követően is, hogy Pristina a koszovói békefenntartók (KFOR) közvetítésével beleegyezett a különleges rendőri egységei visszavonásába a tartomány északi részéből. Pár órával később a brnjaki szerb–koszovói határátkelő felől lövöldözés hallatszott. A lövöldözésre a Zuhin Potok közelében levő Varage településen került sor, amikor a faluba befutott a koszovói különleges rendőri erők két terepjárója, amelyekből tüzet nyitottak négy, az út mentén veszteglő, helyi szerbek gépkocsijaira. A tisztázatlan körülmények között kialakult tűzharcban a jelentések szerint koszovói rendőrök is életüket veszítették.

Borislav Stefanovic, a szerb kormány Pristinával tárgyaló küldöttségének vezetője kijelentette: „Rendkívül fontos, hogy jelen pillanatban nyugodtak maradjunk, és hiteles információkhoz jussunk.”

Erhard Bühler, a KFOR-erők főparancsnoka utasította a békefenntartó erők egyik portugál egységét, hogy a helyzet tisztázására vonuljon a brnjaki átkelőhöz. A koszovói rendőrség különleges egységei megkezdték kivonulásukat a Közép-Szerbia felé utat nyitó Brnjak és Jarinje átkelőhelyekről. A KFOR-erők főparancsnoka közvetített a szerb kor-

Polgári Szemle · 7. évfolyam 4. szám

mány helyszínre érkezett tisztségviselői és a pristinai vezetés között. Ezzel egy időben az észak-koszovói szerbek Kosovska Mitrovicától északra, a Jarinje és Brnjak felé vezető úton akadályokat létesítettek, hogy lehetlenné tegyék a koszovói rendőri egységek mozgását.

De mi is a sajnos már áldozatokkal is járó, újabb szerb–koszovói konfliktus oka, milyen vita zajlik a háttérben a mára már 70 ország által új országgént elismert Koszovó és a függetlenségét mindmáig el nem ismerő Szerbia között? A látható és tudható ok mintha csak egy koszovói vámbélyegző lenne, amelyet Szerbia nem akar elismerni, s így az áruk – csak elvben, s nem a gyakorlatban persze – Kosovóból nem tudnak eljutni Szerbiába. A koszovói kormány válaszként behozatali tilalmat rendelt el szerb árukra. Miközben a tilalomnak más átkelőkön érvényt szereztek, Brnjakon és Jarinjén keresztül akadálytalanul haladtak át a szerb kamionok. Szerbia a maga oldaláról nézve attól tart, hogy ha elismerné a koszovói vámbélyegzőt, az részéről Koszovó de jure elismerésével lenne egyenlő. Ez pedig nem egyezik Belgrád törekvéseivel, Koszovó státusát illetően. Így jutottak el a felek ismét a harci cselekményekhez, egy vámbélyegző okra hivatkozva...

JEGYZETEK

¹ Josip Broz Tito, a néhai Jugoszlávia elnöke 1892-ben született. 1914-ben besorozták az osztrák–magyar hadseregbe. Az első világháborúban orosz fogságba esett. Részt vett az orosz forradalomban 1917-ben. A spanyol polgárháborúban Tito lett a Dimitrov-zászlóalj parancsnoka, majd 1945 márciusában jugoszláv kormányfő. Létrehozta a Jugoszláv Szövetségi Szocialista Köztársaságot (Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Montenegró, Bosznia-Hercegovina és Macedónia egybevonásával). Josip Brozovich Tito 1980. május 4-én halt meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Farkas Tibor: *Válságkezelés, válságreagáló műveletek*. Hadtudományi Szemle, 2008/1.
 Gazdag Ferenc: *A biztonsági szektor reformja és a nemzetközi szervezetek*.
 Biztonságpolitikai Szemle, I./11., 2008. december, 35–44. o.
 Isaszegi János: *A békeműveletek általános jellemzése, trendek*. Hadtudomány, 2010/1–2.
 Kiss Zoltán László: *Magyarok a békefenntartásban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011.
 Nagy László: *Feszültséggócok, konfliktusok, háborúk*. Honvédségi Szemle,
 63./2., 2009. március, 27–29. o.
 Salamon Péter–Tófalvi Fruzsina: *Globális trendek 2025*. Biztonságpolitikai Szemle,
 I./11., 2008. december, 23–35. o